

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI
AGROBIOTEXNOLOGIYALAR VA OZIQ-OVQAT
XAVFSIZLIGI INSTITUTI

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Agrobiotexnologiyalar va oziq-ovqat xavfsizligi instituti 60820100-O'rmonchilik va aholi yashash joylarini ko'kalamzorlashtirish ta'lim yo'nalishi talabalari uchun "Lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish" fanidan tayyorlangan dasturga TAQRIZ

"Lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish" fani bo'yicha tuzilgan dasturda Lalmikor yerlarga mos daraxt va buta turlarining tuzilishini, o'sish, ko'payish va hosil berish qonuniyatlarini; ularning tashqi muhit bilan o'zaro munosabatlarini, o'stirilganida ularga eng qulay sharoit yaratish va hosildorligini oshirish maqsadida agrotexnika usullarini ishlab chiqishni; daraxt va buta turlarining barvaqt hosilga kirishi, serhosilligi mevalari yirikligi, shirinligi, to'yimligi, yaxshi saqlanishi, tashishga chidamligi; daraxt va buta turlari mevalarining qayta ishlangan holda foydalanishga qulayligi bilan yovvoyi ajdodlaridan farq qilishini bilishdan iborat.

Mazkur fan 60820100-O'rmonchilik va aholi yashash joylarini ko'kalamzorlashtirish ta'lim yo'nalishi 4-kurs talabalari uchun ushbu fan 7-semestrda rejalashtirilgan bo'lib, unda ma'ruza amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari mavzulari o'quv reja asosida tuzilgan, mavzular ketma-ketligi biri-biri to'ldirib, fanning barcha bo'limlarini qamrab olgan. Mustaqil ta'lim mavzulariga alohida e'tibor berilgan.

Dastur 60820100-O'rmonchilik va aholi yashash joylarini ko'kalamzorlashtirish ta'lim yo'nalishi uchun "Lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish" fanidan tuzilgan bo'lib, oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan qo'yilgan talablarga to'liq javob beradi va uni foydalanishlari uchun tavsiya etaman.

Ro'yxatga olingani:
№ BD-60820100
2024-yil "10" oy

"TASDIQLAYMAN"
Sana/Direktori:
R.L.Xalmuradov
2024 yil "10" oy

LALMIKOR YERLARDA O'RMON BARPO ETISH

FAN DASTURI

Bilim sohasi:	800 000 – Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya
Ta'lim sohasi:	820000 – O'rmon xo'jaligi
Ta'lim yo'nalishi:	60820100-O'rmonchilik va aholi yashash joylarini ko'kalamzorlashtirish

San DVMCHBU O'qituvchiligi
va yem-xashak ekinlari universiteti
kafedrasining dotsenti Z.Muminova

TASDIQLAYMAN

Sana/Direktori: Z.Muminova

YODIMLAR BO'LIMI

901.100.01

Fan/modul kodli LXEO'BE1806 (bikasariyat)	O'quv yili 2027-2028	Semestr VI	ECTS – Kreditlar 4
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Hafadagi dars soatlari (soat)
1. Lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish		48	72
			Umumiy (soat) 120

Fanning maqsadi (FM)	
L. FANNING MAZMUNI	Fanni o'qitishdan maqsad -Lalmikor yerlarga mos daraxt va buta turlarini tanlay olishni, darakli, urug'li, subtropik va yong'oq mevali daraxtlardan foydalanishni, lalmikor yerlardagi o'rmonzorlardan qo'shimcha hosil olishni, dala ishlarida zamonaviy agrotexnologiyalardan foydalanishni o'rgatishdir.
FM1	Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarini nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish jarayonlariga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi. Fanning vazifasi -Lalmikor yerlarga mos daraxt va buta turlarining tuzilishini, o'sish, ko'payish va hosil berish qonuniyatlarini; ularning tashqi muhit bilan o'zaro munosabatlarini, o'stirilganida ularga eng qulay sharoit yaratish va hosildorligini oshirish maqsadida agrotexnika usullarini ishlab chiqishni; daraxt va buta turlarining barvaqt hosilga kirishi, serhosiligi mevalari yirikligi, shirinligi, to'yimligi, yaxshi saqlanishi, tashishga chidamligi; daraxt va buta turlari mevalarining qayta ishlangan holda foydalanishga qulayligi bilan yovvoyi ajdodlardan farq qilishini bilishdan iborat.

Fan mazmuni	
II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)	
II.1. Fan tarkibiga quyidagilarni mavzular kiradi:	
Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)	
1-mavzu. Kirish. Fanning maqsadi va vazifalari	Fanning asosiy yo'nalishlari va vazifalarining hozirgi zamon darajasi. Mevachilikning ahamiyati. Mevachilikning estetik ahamiyati. Yong'oq mevali o'rmonlarning ahamiyati. Mevali o'simliklar hosiliga kirishi, serhosiligi. Yovvoyi holda o'sadigan mevali o'simliklar. Mevalarning mavjud turlarini bir-birlaridan ajratib olish. Yong'oq mevalilar. Yong'oq mevalilarni kelib chiqishi, ularning formalari, navlari.
M1	
2-mavzu. Meva o'simliklari biologiyasi	Meva o'simliklarini botanik turkibi. Meva o'simliklarining biologik xususiyatlari. Meva va rezavor-meva o'simliklari. Meva va rezavor meva o'simliklari morfologik belgilari, biologik xususiyatlari. Urug'li, darakli, yong'oq mevalar va subtropik mevalilarning turlari va botanik nomlari. Mevali daraxtlarning yer ustki qismi tuzilishi. Meva va rezavor-meva o'simliklarining muhit sharoitiga talabi.
M2	
3-mavzu. O'rmon fondida tarqalgan meva o'simliklari	Urug'li mevalilar xarakteristikasi. Darakli mevalilar xarakteristikasi. Olma va boshqa ko'p tarqalgan mevali daraxtlar maydoni. Uning navlari. Olmaning tur va navlari biokologik xususiyatlariga ko'ra bir-birlaridan farqlanishi, muhit sharoitiga moslanishi, uni mevachilikning janubiy va shimoliy rayonlarida ekib o'stirish. Lalmikor o'rmon yer fondida yetishtiriladigan mevali daraxt va butalarning turlari. Ularning qisqacha xarakteristikasi.
M3	

M4	4-mavzu. Lalmikor yerlarda yong'oqzorlar barpo etish va parvarishlash Yong'oq mevali o'simliklar haqida ma'lumot. Yong'oqzorlarning ahamiyati va tarqalish areali. Agrobiologik ma'lumotlar. Yong'oq navlari. Yong'oqni ko'paytirish, yong'oqzorlar barpo etish va parvarishlash agrotexnikasi. Yong'oqni ko'paytirish, yong'oqzorlar barpo etish va parvarishlash agrotexnikasi. Yong'oqni ekish va payvand qilish. Ekish sxemalari. Hosilga kirishi. Mevasini yig'ib terib olish va saralash.
M5	5-mavzu. Lalmikor o'rmonda mevali daraxt va butalar Meva o'simliklarini botanik turkibi. Meva o'simliklarining biologik xususiyatlari. Meva va rezavor-meva o'simliklari morfologik belgilari, biologik xususiyatlari. Urug'li, darakli, yong'oq mevalar va subtropik mevalilarning turlari va botanik nomlari. Mevali daraxtlarning yer ustki qismi tuzilishi. Meva va rezavor-meva o'simliklarining muhit sharoitiga talabi.
M6	6-mavzu. Lalmikor yerlarda bodomzorlar barpo etish va parvarishlash Bodom, uning geografiyasi, biokologik va xo'jalik ahamiyati. Bodom navlari va ularning xarakteristikalari, barpo etish usullari. Ekish sxemalari. Navlarning xususiyatlariga qarab analizi sxemalari. Ko'chatni yetishtirish usullari. Vegetativ ko'paytirish. Oddiy bodomning xo'jalik ahamiyati. Tog' oldi lalmi yerlarda agrotexnik tadbirlar. Ko'chatlarni o'tkazish muddatlari va usullari. O'simliklarni joylashish sxemasi, o'g'itish me'yori.
M7	7-mavzu. Xandon pistadan o'rmon barpo etish va plantatsiyalar yaratish Pistaning hali xo'jalik ahamiyati, o'sish areali, biokologik xarakteristikasi, bog' barpo etish va parvarishlash agrotexnikasi. Pistaning ildiz sistemasi. Xali xo'jaligi ahamiyati. Xandon pista (<i>Pistacia vera</i>) - O'ra Osiyo tog'li o'rmonlarida o'rmonlarni shakllantiruvchi asosiy daraxt turi. O'rmon meliorativ pistazorlar. Biokologik xarakteristikasi. turkumi, hosildorligi, tuproqqa ishlov berish, barpo etish va parvarishlash, o'g'it berish me'yori.
M8	8-mavzu. Tog' yon bag'irida mevali o'rmonlar barpo etish Tog' mintaqasining xarakteristikasi. Tog' qiyaliklarida yerga ishlov berish. Tog' qiyaliklarida bog' o'rmon barpo etish. O'zbekistonning tog' va tog' etaklari. Tabiiy sharoiti. Tog' sharoitida o'stiriladigan mevali daraxtlar. O'rmon-bog' barpo etish uchun joy tanlash, barpo etish muddatlari, tuproqqa ishlov berish, ko'chat o'tqazish, parvarishlash, o'g'it berish.
M9	9-mavzu. Mevali o'simliklar ko'chatini yetishtirish Mevali daraxt ko'chatini yetishtirish. Payvand usullari. Payvandust va payvandlag. Payvandlaglarni kurtak payvand qilishga tayyorlash, kurtak payvand muddatlari, kurtak payvand texnikasi. Payvandlarni parvarishlash.
M10	10-mavzu. Payvandlarni parvarishlash Madaniy o'simliklarning vegetativ ko'payishi. Payvandlash usullari – kurtak, iskana, naycha payvandlash. Mevali daraxt ko'chatini yetishtirish. Payvand usullari. Payvandust va payvandlag. Payvandlaglarni kurtak payvand qilishga tayyorlash, kurtak payvand muddatlari, kurtak payvand texnikasi. Payvandlarni parvarishlash.
M11	11-mavzu. O'rmon ko'chatxonlari (nholxonalar) O'rmon ko'chatxonlari to'g'risida tushuncha. Ko'chatxonlarning turlari, asosiy xo'jalik bo'limlari, Ko'chatxona barpo etish uchun joy tanlash, asosiy tuproq gidrologik va tuzilish sharoitlari hamda o'stirib yetishtiriladigan daraxt va butalarning biologik xususiyatlar hisobga olish. Ko'chat maydonini hisobga olish. Yalqik mahsulot hajmini aniqlash. Nihollarni tashkiliy- xo'jalik rejalarini tuzish.
M12	12-mavzu. Urug'larni ekishga tayyorlash, ekish turlari, muddati, me'yori va sxemalari, ko'chatlarni parvarishlash

Urug'larni saqlash va joylarga jo'natish. Saqlash temperaturasi, namligi va yorug'ligi. Urug'larni uniib chiqish bosqichlari, hujayralarning o'sishi va parchalanishi. Urug'larni yetilish vaqtida fiziologik aktivligi urug'lik turlarining unahiga ta'siri. Stratifikatsiya davri uning urug'ning o'sishiga ta'siri. Daraxt va bo'talar urug'larini sepishga tayyorlash usullari va muddatlari.	
III. Amaliymashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatmalar tavsiyalar: Amaliy (A) Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi.	
A1	Urug'li, daraxt mevali daraxt va butalarning turlari va botanik nomlari
A2	Yong'oq mevali daraxt va butalarning turlari va botanik nomlari
A3	Subtropik mevali daraxt va butalarning turlari va botanik nomlari.
A4	Grek yong'og'i, uning xususiyatlari, ko'paytirish usullari. Grek yong'oqzorlari barpo etish va parvarishlash agrotexnikasi
A5	Pista, uning xususiyatlari, ko'paytirish usullari. Pistazorlar barpo etish va parvarishlash agrotexnikasi
A6	Bodom, uning xususiyatlari, ko'paytirish usullari. Bodomzorlar barpo etish va parvarishlash agrotexnikasi
A7	Boshqa yong'oq mevali daraxtlar, ularning qisqacha xarakteristikasi, barpo etish va parvarishlash agrotexnikasi
A8	Mevali daraxt ko'chatlarini yetishtirishda qo'llaniladigan pavyand pichoqlari, boshqa anjomlar, ularga qo'yiladigan talablar
A9	Urug'larning sifat ko'rsatkichlarini baholash prinsiplari.
A10	Urug'ko'chatlarni parvarishlash
A11	Doimiy va vaqtinchalik ko'chatzorlar, ularni tashkil etish prinsiplari
A12	Urug'larni ekishga tayyorlashning zamonaviy usullari

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlr

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular

"Lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish" fani bo'yicha mustaqil ta'lim va ishlarning kalendar

tematik rejas

№	Mustaqil ta'lim mavzulari
1.	Lalmikor yerlarda tuproqqa ishlov berish texnologiyasi
2.	Tog' qiyaliklarida yerga ishlov berish texnologiyasi
3.	Tog' qiyaliklarida bog' o'rmon barpo etish
4.	Lalmikor hududlar uchun mevali daraxt turlarini tanlash
5.	Tog' oldi lalmi yerlarda agroteknik tadbirlarni o'tkazish;
6.	Lalmikor yerlarda manzarali o'rmonzorlar barpo etish va parvarishlash
7.	Urug'larni sifat ko'rsatkichlari
8.	Urug'larni ekishga tayyorlash
9.	Urug'larni ekish usullari
10.	Ko'chatzorlar haqida umumiy tushuncha
11.	Lalmikor yerlarda yerga ishlov berish texnologiyasi
12.	Urug'ko'chatlarni parvarishlash

"Lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish" fani bo'yicha mustaqil ta'lim mavzulari uning mazmunini yoritish maqsadida tanlangan va talabada shu haqida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish nazarda tutilgan. Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan mavzularni normaliv-huquqiy hujjatlar va o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish, referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish, ilmiy maqola, tezislar tayyorlash, amaliyotdagi mavjud muammolarni yechimini topish, fanning dolzarb muammolarini qamrab oluvchi loyihalar tayyorlash, o'rganilayotgan mavzu bo'yicha asosiy ilmiy adabiyotlarga annotatsiya yozish kabi ko'rinishdagi ishlarni bajarish tavsiya

etiladi. Keltirilgan mavzularning har biri to'g'risida talabalar qay tarzda o'zlashtirish, bilim va ko'nikmasiga ega bo'lish mexanizmi fanning silabusida ochib beriladi.

3	VI. Fanni o'zlashtirishning natijasida (shakllangan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba "Lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish" fani bo'yicha talabalar- Tuproqdagi kimyoviy elementlar, tuproq xossalarning kimyoviy elementlarga bog'liqligi; sho'rlangan tuproqlarning kelib chikishi, sho'rlanishni keltirib chikaruvchi omillar; tuproqlarning iktilanchi sho'rlanishi; tuproq eritmasi va tuproqdagi oksidlanish qaytarilish jarayonlari; tuproq muhofazasi fanining qishloq xo'jaligidagi o'zni vujudga kelish sharoitlari va omillarini o'rganishi; tuproq muhofazasi turlari, darajalar va tasniflarga ajratish to'g'risida <i>tasavvurga va bilimga ega bo'lish kerak;</i> "Lalmikor yerlarda o'rmon barpo etish" fani bo'yicha talabalar- tuproq xosil bo'lishi va unumdorligida kimyoviy elementlar migratsiyasini; tuproqdagi tuz manbalari, tuzlarning xarakati, katta takmilanishi va tuplanishi; sho'rtob va sho'rtok tuproqlar melioratsiyasini; tuproqlarni antropogen omil ta'sirida degradatsiyaga uchrashi va uning sabablarini; degumifikatsiyaning salbiy oqibatlarini; tuproq muhofazasi shart-sharoitlari, tuproq xossalarga sirini tahlil qilish; agrokimyoning ekologik muammolari to'g'risida <i>ko'nikmalarga ega bo'lish kerak;</i> - Tuproq muhofazasi hozirgi kundagi holati qishloq xo'jaligi ta'siri, ilmiy yangiliklari O'zbekistonda eroziya tiplari, ularning kelib chikishi, geografik tarqalishi, tuproq unumdorligini tiklash va ularni muhofaza qilish <i>malakalariga ega bo'lish kerak.</i>
4	VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari - Ma'ruzalar; - Interfaol keys-stadlar; - Seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); - Guruhlarda ishlash; - Taqdimotlarni qilish; - Individual loyihalar; - Jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar; - Ko'chmadarsmasg'ulotlari.
5	VIII. Kreditlarni olish uchun talablar Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks etira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishini topshirish

6. ASOSIY ADABIYOTLAR

- M.Qalandarov Manzrali bog'dorchilik T-2014
- Ostonaqulov T.E.; Narziyeva S.X., G'ulomov B.X. Mevachilik asoslari (o'quv qo'llanma). - Toshkent "Tafakkur bo'stoni", 2011. -224 b
- A.Qayumov Aholi yashash joylarini ko'kalamzorlashtirish T-2013

QO'SHIMCHA ADABIYOTLAR

- "O'rmon to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi qonuni. Oliy majlisining XIV sessiyasining materiali. T.1999 y.
- Abdurusulov A., Yuldashov YA.X. O'zbekistonda bodomzorlar barpo qilish va ularni parvarishlash bo'yicha tavsiyanoma. Toshkent, 2004.
- Abdullayev S.M., Yuldashov YA. "O'zbekiston Respublikasi Samarqand viloyati tog' oldi lalmi erlarida oddiy bodomning sanoatbop plantatsiyalarini barpo etish agroteknikasi bo'yicha tavsiyalar". T. 1999.
- Аббасов С.М. Культурa фисташки в Средней Азии. Лесная промышленность. - Т. 1992.
- Хоразуров А.А. - O'zbekistonda o'rmonzorlar barpo qilish asoslari.T.1998
- Рифаев А.А., Озроухова С.А. Узбекстон меначилиги (Укув қўланма). Тошкент "Ўқитувчи", 1967 -540 б.

